

TURİZM
VE
ÇEVRE
(Çevre Koruma)

Öğr. Gör. Bahar KINACI

Gaziantep Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. Nalan ALBUZ PEHLİVAN

Gaziantep Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. Güneş SEYHAN

İzmir Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı

Öğr. Gör. Bahar KINACI – Öğr. Gör. Nalan ALBUZ PEHLİVAN – Öğr. Gör. Güneş SEYHAN

TURİZM VE ÇEVRE

ISBN 978-605-364-118-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2011, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bondrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın, bondrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermelerini ve bondrolsüz yayınları satın almamalarını diliyoruz.

1. Baskı: Ocak 2011

Yayın Yönetmeni: Arzu Doğan
Dizgi-Grafik Tasarım: Gürsel Avcı

Kapak Tasarımı: Ali Yücer

Baskı: Cantekin Matbaası
(Ankara - 0312 384 34 35)

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara

tel: +90 312 430 67 50-51 (pbx)

belgeç: +90 312 425 44 60

gsm: 0506 345 19 36 - 0541 940 45 45 - 0533 205 52 30

e-ileti: pegem@pegem.net

YAZIŞMA

p.k. 175 06442 yenişehir-ankara

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara

tel: +90 312 434 54 08 - +90 312 434 54 24

belgeç: +90 312 431 37 38

gsm: 0506 345 19 37 - 051 434 54 24 - 0533 205 52 31

e-ileti: siparis@pegem.net

internet : **PEGEM.NET**

ÖNSÖZ

Turizm ve çevre arasındaki ilişkiye dair yaklaşımlar ilk olarak 1970'lerde tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların odak noktası, turizm faaliyetlerinin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerler ile birlikte hava, su ve toprak gibi çevresel değerler üzerindeki etkisidir. Nitekim turizm, geleceği “çevre”ye bağlı olmasına rağmen; çevrenin bozulmasında temel faktörlerden birisidir. Dünyadaki en güzel denizlerin ve göllerin etrafını turistik tesisler kaplamış, ekolojik sonuçları düşünülmeden binlerce ton atık tatlı ve tuzlu sulara bırakılmış, hektarlarca orman arazisi yakılmış, bitki ve hayvan türlerinin yok olması ise umursanmamıştır. Sonuç olarak da bir bilgenin “*tabiatın insanoğlundan intikamı*” diye tanımladığı çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları bugün tüm insanlığın ortak sorunudur ve kimsenin bu sorunlardan kaçma şansı yoktur.

Bu temelden yola çıkarak hazırladığımız çalışmamızda, turizm ve çevre sorunları arasındaki ilişki detaylı şekilde ele alınırken çevre sorunlarına karşıt olarak gelişen “*sürdürülebilir turizm*” ve “*ekoturizm*” kavramları ile birlikte “*sürdürülebilir turizm projeleri*” ve “*eko-etiketleme uygulamaları*”na da detaylı şekilde yer verilmiştir. Bunun yanında “*çevre ve çevrenin korunmasına yönelik günümüzde Türkiye’de yürürlükte olan yasa ve yönetmelikler*”, “*Çevresel Etki Değerlendirmesi*”, “*turizm işletmelerinde çevre yönetim sistemleri*”, “*yeşil otelcilik*” ve “*yeşil pazarlama*” gibi konular da ana başlıklar halinde ele alınmıştır. Kitabın hazırlanması sürecinde geniş çaplı kaynak taraması yapılmış ve ilk olarak “doğru” ve “güvenilir” bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır.

Kitabımızın başta turizm eğitim-öğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarına, sektör çalışanlarına ve geleceğin turizmcileri olacak turizm öğrencilerine faydalı olmasını, hata ve noksanlıklarımızın hoşgörüle karşılanmasını ümit ediyoruz.

Kitabımızın oluşturulmasında bizleri bugünlere getiren sevgili ailelerimize, üniversitedeki değerleri hocalarımıza, bu kitabın ortaya çıkmasında desteği olan tüm meslektaş arkadaşlarımıza ve özenerek yayınlayan Pegem Akademi Yayıncılık’a minnettarlıklarımızı sunuyoruz. Emeği geçen diğer arkadaşlarımın hoşgörüsü ve izni ile, desteklerini sürekli üzerimde hissettiğim sevgili annem Kudret KINACI, babam H.Ömer KINACI ve ablam Pınar KINACI’ya teşekkür etmeyi kendime borç biliyorum.

Öğr. Gör. Bahar KINACI

Gaziantep, 2011

On dokuzuncu yüzyıla kadar, hiç sona ermeyen zorlu görev, insan soyunun ve çevresinin doğal etkenlere karşı korunmasıydı; ama bu yüzyılda yeni bir ihtiyaç doğmuştur: Doğayı insana karşı korumak.

Peter Ferdinand Drucker

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR.....	XI

1. BÖLÜM

TURİZM VE ÇEVRE İLİŞKİSİ

(Öğr. Gör. NALAN ALBUZ PEHLİVAN)

(ss: 1–19)

1.1. GİRİŞ.....	1
1.2. TURİZM KAVRAMI	1
1.3. TURİST KAVRAMI.....	3
1.4. TURİZM SEKTÖRÜ	4
1.5. TURİZMİN GELİŞMESİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	4
1.6. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TURİZM İSTATİSTİKLERİ	5
1.7. TURİZM VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	10
1.7.1. Turizm ve Sosyo-Kültürel Çevre	10
1.7.2. Turizm ve Politik Çevre	12
1.7.3. Turizm ve Ekonomik Çevre	13
1.7.4. Turizm ve Teknolojik Çevre	15
1.7.5. Turizm ve Fiziksel Çevre	16

2. BÖLÜM

ÇEVRE SORUNLARI ve TURİZM

(Öğr. Gör. BAHAR KINACI)

(ss: 21–46)

2.1. GİRİŞ.....	21
2.2. ÇEVRE KAVRAMI.....	21
2.3. EKOLOJİ.....	23
2.4. ÇEVRE VE İNSAN.....	24

2.5. ÇEVRE SORUNLARININ TEMEL NEDENLERİ	25
2.6. ÇEVRE SORUNLARI VE TURİZM	27
2.6.1. Su Kirliliği	28
2.6.2. Hava Kirliliği	29
2.6.3. Ozon Tabakasının Tahribi	31
2.6.4. Toprak Kirliliği.....	32
2.6.5. Atıklar	33
2.6.6. Kıyı Kirliliği	34
2.6.7. Gürültü Kirliliği.....	34
2.6.8. Görüntü Kirliliği	36
2.6.9. Işık Kirliliği.....	37
2.6.10. Bitki ve Hayvan Türlerinin Yok Olması.....	38
2.6.11. Ormanların Yok Olması.....	40
2.7. ÇEVRE EĞİTİMİ	41
2.8. ÇEVRE BİLİNCİ	45

3. BÖLÜM

TURİZM ÇEŞİTLERİ VE ÇEVRE

(Öğr. Gör. NALAN ALBUZ PEHLİVAN)

(ss: 47–77)

3.1. GİRİŞ.....	47
3.2. EKOTURİZM	47
3.2.1. Ekoturizmin Amaçları	52
3.2.2. Ekoturizmin Temel İlkeleri	53
3.3. EKOTURİZM ÇEŞİTLERİ.....	54
3.3.1. Yayla Turizmi	54
3.3.2. Dağ Turizmi	57
3.3.3. Mağara Turizmi	59
3.3.4. Av Turizmi	60
3.3.5. Botanik Turizmi	62
3.3.6. Kuş Gözlemciliği (Ornitoturizm)	63
3.3.7. Kırsal Turizm.....	65

3.3.8. Sualtı Dalış Turizmi (Scuba Diving)	67
3.3.9. Yaban Hayatı Gözlemciliği	68
3.4. SAĞLIK TURİZMİ	69
3.5. GOLF TURİZMİ	72
3.6. KONGRE TURİZMİ	73
3.7. YAT TURİZMİ	76

4. BÖLÜM

TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

(Öğr. Gör. BAHAR KINACI)

(ss: 79–106)

4.1. GİRİŞ	79
4.2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI	79
4.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME	80
4.3.1. Sürdürülebilir Gelişmenin Boyutları	83
4.3.2. Sürdürülebilir Gelişmenin Önündeki Sorunlar	84
4.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	85
4.4.1. Sürdürülebilir Turizmin Temel İlkeleri	88
4.4.2. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları	89
4.4.3. Sürdürülebilir Turizmin Faydaları	89
4.4.4. Sürdürülebilir Turizm Planlaması	91
4.4.5. Sürdürülebilir Turizmde Tarafların Sorumlulukları	92
4.5. TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMAYAN GELİŞME	94
4.6. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM PROJELERİ	95
4.6.1. Dünyada Sürdürülebilir Turizm Projeleri	96
4.6.2. Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm Projeleri	97
4.7. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA EKO-ETİKETLEME UYGULAMALARI	98
4.7.1. Dünyada Eko-Etiketleme Uygulamaları	99
4.7.2. Türkiye’de Eko-Etiketleme Uygulamaları	101
4.7.2.1. Mavi Bayrak	101
4.7.2.1. Yeşil Yıldız	104
4.7.2.3. Beyaz Yıldız	106

5. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇEVRE HUKUKU

(Öğr. Gör. BAHAR KINACI)

(ss: 107–118)

5.1. ÇEVRE MEVZUATI.....	107
5.2. ANAYASA'DA ÇEVRE	107
5.3. ÇEVRE İLE İLGİLİ YASALAR	108
5.3.1. Çevre Kanunu.....	108
5.3.2. Orman Kanunu	109
5.3.3. Hayvanları Koruma Kanunu	111
5.3.4. Kıyı Kanunu.....	112
5.3.5. Milli Parklar Kanunu.....	113
5.3.6. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	114
5.4. TURİZM MEVZUATINDA ÇEVRE	116
5.4.1. Turizm Teşvik Kanunu.....	116
5.4.2. Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik.....	117

6. BÖLÜM

İŞLETMELER VE ÇEVRE

(Öğr. Gör. GÜNEŞ SEYHAN)

(ss: 119–137)

6.1. GİRİŞ.....	119
6.2. İŞLETMELERDE SOSYAL SORUMLULUK.....	119
6.3. İŞLETMELERDE ÇEVRE POLİTİKALARI	120
6.4. KONAKLAMA İŞLETMELERİ VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	121
6.5. İŞLETMELERDE ÇEVREYE DUYARLI YÖNETİM	122
6.6. ÇEVRE YÖNETİMİ.....	124
6.6.1. ISO 14000 Çevre Yönetimi Sistemi	125
6.6.2. ISO 14000 Çevre Yönetimi Sisteminin Yararları	127
6.6.3. ISO 14000 Çevre Yönetimi Sisteminin Uygulanmasını Engelleyen Faktörler	128
6.7. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED)	129
6.8. TURİZM İŞLETMELERİNDE ÇEVRESEL FAALİYETLER	130

6.8.1. Yeşil Otelcilik.....	131
6.8.2. Atık Yönetimi	132
6.8.3. Enerji Yönetimi	133
6.8.4. Su Yönetimi	136
6.8.5. Tehlikeli Maddeler	137

7. BÖLÜM

TURİZM VE YEŞİL PAZARLAMA STRATEJİLERİ

(Öğr. Gör. GÜNEŞ SEYHAN)

(ss: 139–159)

7.1. YEŞİL PAZARLAMA KAVRAMI	139
7.2. TURİZM VE YEŞİL PAZARLAMA.....	140
7.2.1. Yeşil Pazarlama Kapsamında Çevreye Duyarlı Turistik Ürünler.....	141
7.2.2. Yeşil Tedarikçi Olarak Turizm Sektöründe Mal ve Hizmet Sağlayıcılar	142
7.2.3. Yeşil Fiyat ve Turistik Ürün Fiyatlandırması	144
7.2.4. Yeşil İletişim Kapsamında Turizmde Tutundurma Faaliyetleri	146
7.2.5. Turizmde Dağıtım Kanalları ve Yeşil Dağıtım	149
7.2.6. Yeşil Tüketici Olarak Ekoturist	152
7.2.7. Yeşil İşbirliklerin Turizme Etkisi.....	156
KAYNAKLAR.....	160
DİZİN	170

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'de Yıllara Göre Turizm Gelirleri, Ziyaretçi Sayıları ve Ortalama Harcamaları	9
Tablo 2: İnsanların Çevre Bilincini İÇselleştirme Dereceleri	46
Tablo 3: Ekoturizmi Oluşturan Ana Belirleyiciler.....	50
Tablo 4: Ekoturizm Çeşitleri.....	54
Tablo 5: Sürdürülebilir Turizm Gelişimi için Planlamanın Anahtar Unsurları.....	92
Tablo 6: Turizmde Sürdürülebilir Olmayan Gelişmenin Dezavantajları	94
Tablo 7: Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişme.....	95
Tablo 8: Dünya Turizm Piyasasında Öne Çıkan Eko-Etiketler	100
Tablo 9: Uluslararası Mavi Bayrak Sayıları (2009 Yılı Verileri)	102
Tablo 10: Türkiye'de İllere Göre Mavi Bayraklı Plajlar	104
Tablo 11: Geleneksel ve Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışları	123
Tablo 12: Otellerde Enerji Tüketimi Dağılımı	135
Tablo 13: Konaklama İşletmelerinde Temiz Enerji Kullanımı.....	135
Tablo 14: Çevre Konusunda Yetkili ve/veya Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar.....	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yıllara Göre Uluslararası Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri.....	6
Şekil 2: Uluslararası Seyahat Amaçları	6
Şekil 3: Dünya Genelinde Turizmde Tercih Edilen Ulaştırma Sistemleri.....	7
Şekil 4: Uluslararası Turist Gelişleri (Milyon)	8
Şekil 5: Uluslararası Turizm Gelirleri (Milyar \$).....	8
Şekil 6: Kırsal Turizm Bileşenleri	66
Şekil 7: Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Terimler Arasındaki İlişki	86
Şekil 8: Türkiye'de Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları.....	103
Şekil 9: ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları	126
Şekil 10: Yeşil Pazarlamada İÇsel İletişim Kanalları	148
Şekil 11: Otellerde E-Posta Uygulamalarına Bir Örnek	149
Şekil 12: Endüstriyel Mallar ve Turistik Mal ve Hizmet Akışı	150

KISALTMALAR

ABTA	Association of British Travel Agencies (İngiliz Seyahat Acenteleri Birliđi)
AÇEV	Avrupa Çevre Eğitimi Vakfı
AMA	American Marketing Association (Amerikan Pazarlama Birliđi)
ATAK	Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Kıyı Yönetimi Projesi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇYS	Çevre Yönetim Sistemi
DKY	Dıř Kaynaklardan Yararlanma
DPT	Devlet Planlama Teřkilatı
EEB	European Environmental Bureau (Avrupa Çevre Bürosu)
EMS	Energy Management System (Enerji Yönetim Sistemi)
FAO	Food and Agriculture Organisation (Gıda ve Tarım Örgütü - GTÖ)
FEE	Foundation For Environmental Education (Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı – UÇEV)
GAP	Güneydođu Anadolu Projesi
ICCA	International Congress and Convension Association (Uluslararası Toplantı ve Kongreler Birliđi)
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliđi)
IULA-EMME	International Union for Local Authorities (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliđi - Dođu Akdeniz ve Orta Dođu Bölge Teşkilatı)
TDK	Türk Dil Kurumu
TIES	The International Ecotourism Society (Uluslararası Ekoturizm Derneđi)

TUI	Touristik Union International (Uluslararası Turizm Birliđi)
TÜRÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TÜROFED	Türkiye Otelciler Federasyonu
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliđi
UÇEP	Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
UIAA	International Mountaineering and Climbing Federation (Uluslararası Dünya Dağcılar Birliđi)
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNWTO veya WTO	The World Tourism Organisation (Dünya Turizm Örgütü – DTÖ)
WFP	The World Food Programme (Dünya Gıda Programı - DGP)